

१०१६५४२

REGISTERED No. B. 3434

जाहिरातीचे दर.

सालील पत्र्यावर चोकरा
करावी.

व्यवस्थापक, अर्थ,
'दुर्गाधवास' पुणे व.

अर्थ

वर्गणीचे दर.

वार्षिक वर्गणी
रु. ४
(टपाल इंग्रिज माफ)
किरकोळ अंकास
दोन आणे.

'अर्थ एव प्रधानः' इति कौटिल्यः अर्थमूलौ धर्मकामाविति ।

—कौटिल्य अर्थशास्त्र

संपादक—प्रो. वा. गो. काळे

वर्ष ९

पुणे, बुधवार, तारीख १६ जून १९४३

अंक २४

महापुद्द दारार्शी आले

परदेशी औषधे

दुर्मिळ व महाग झाली

पण

.भिण्याचें कारण नाही!!!

— कारण —

आयुर्वेद रसशाळा पुणे लि०

या देशी औषधाच्या प्रसिद्ध कारखान्यानें
तयार केलेली

- रक्तवर्धक,
- उपनाह,
- बालजीवन,
- कॅल्सीप्राल

इत्यादि पेटेंट, स्टॅट्ट व लोकप्रिय औषधे सात्री वटल्यामुळे

★ डॉक्टरांसहि वापरुं लागले आहेत. ★

औषधे मागवा.

आयुर्वेद रसशाळा पुणे लि०

मुख्य दुकान गणपति चौक, लक्ष्मी रोड, पुणे १.

दि बँक ऑफ महाराष्ट्र, लि.

हेड ऑफिस : पुणे शहर.

स्थानिक शाखा : डेकन जिमखाना, पुणे ४.

मुंबई शाखा : बलाल स्ट्रीट, फोर्ट, मुंबई.

भांडवल

अधिकृत व विकास काढलेले	सपलेले	वसूल झालेले
रु. १०,००,०००	रु. ६,७९,२००	रु. ३,३९,९००
एकूण सेवते भांडवल रु. ६०,००,०००		

शेअर्स:—प्रत्येकी पांच रुपये वाढीने विकले जातात. वाढीची
रकम शेअरचे मागणीबरोबर पाठवावी लागते.

बँकेच्या शेअरवर डिसेंबर १९४२ अखेर ४.३% करमाफ डिविड-
डंड दिठें गेले. बँकेचे सर्व व्यवहार केले जातात. शेअर व
सरकारी रोखे यांची खरेदी-विक्री कसोशीने करून दिठी जाते.

मॅनेजर

अर्थशास्त्र

लेखक:—प्रो. वा. गो. काळे व प्रो. व. गो. कर्वे

पृष्ठसंख्या सुमारे १००, किंमत १ रुपये

या संघात अर्थशास्त्राच्या सर्वसामान्य सिद्धान्तांचे विवेचन केले
आहे.

महापुद्दाची जाणीव ! कपड्यांच्या खर्चात काटकसर करा. एक वेळ येऊन
स्वतःची खत्री करा व पैशाचा मोवदला घ्या.

गिरगांव

मुंबई नं. ४

महिद्रकर ब्रदर्स

तयार कपड्यांचे व्यापारी

बुधवार

चौक,

पुणे

GOKHALE INSTITUTE OF POLITICS AND ECONOMICS.

SERVANTS OF INDIA SOCIETY'S HOME,
POONA 4.

ADMISSIONS TO STUDENTS :—reading for the M. A. Examination by papers or by thesis in Economics. One scholarship of Rs. 25 p. m. to be awarded to research student.

D. R. GADGIL,
DIRECTOR.

DECCAN INSTITUTE OF COMMERCE POONA. (25 YEARS STANDING).

Opens on Thursday the 1st July. Students admitted for L. C. C., G. D. C., D. Com. (L. M. C.), R. A. (1st part), G. D. C. and A., Short-hand and Typewriting. Classes in the morning and evening. Prospectus free on application.

592/3 Budhwar Peth,
Opp. New English School, POONA. } Secretary.

विविध माहिती

सांख्यिक माह

मुंबई प्रांतातील एकूण सांख्यिक माहाराष्ट्राची संख्या एप्रिल १९४३ अखेर ९,२१२ भरली. त्यापैकी १,०१४ मुंबई शहरांत व ५,१९८ इतर ठिकाणी होते.

संयुक्त राष्ट्रांस अमेरिकेचा अन्नपुरवठा

अमेरिकेच्या १९४३ मधील अन्नपुरवठ्यापैकी २५% पुरवठा लष्करी मागणीसाठी व संव-उसनवार पद्धतीने इतर देशांकडे पाठविण्यासाठी राखून ठेवण्यांत आलेला आहे. १९४१ साली हे प्रमाण ४% व १९४२ साली १३% होतें. गेल्या दोन वर्षांत अमेरिकेने ४५ लक्ष टन अन्न संयुक्त राष्ट्रांस पुरविलें आहे.

सुदोत्तर मिशनरी कार्य

मिशनऱ्यांच्या युद्धसमाप्तिनंतर परराष्ट्रांतील कार्याची आसणी करण्याकरिता इंटरनेशनल मिशनरी कौन्सिलचे अमेरिकन सेक्रेटरी मि. जॉन डेकर, हे लंडन येथे आले आहेत.

सिलोनकडे कापडाची निर्गत

सिलोनकडे एप्रिल ते जून, १९४३ ह्या तिमाहीत आणखी १० लक्ष वार हातमागाचें कापड पाठविण्यास हिंदुस्थान सरकारने संमति दिली आहे. गिरणीतील व हातमागावरील मिळून सुमारे २८ लक्ष वार कापड १९४१-४२ मध्ये दरमहा सिलोनकडे गेलें. ऑक्टोबर ते डिसेंबर १९४२ मधील तिमाहीतील निर्गतीचा आंकडा १ कोटी, ६८ लक्ष वार इतका भरला. ह्यापैकी १ कोटी, १८ लक्ष वार कापड मद्रासमधून रवाना झालें व तें सर्व हातमागावरील होतें. ही निर्गत कमी करण्यासाठी एप्रिल ते जून १९४३ मध्ये फक्त ४० लक्ष वार हातमागाचें कापडच पाठविण्यास सरकारने मंजूरी दिली. हा आकडा भरतांच आणखी कापडाच्या निर्गतीस लायसेन्स देण्याचें बंद करण्यांत आलें. परंतु निर्गतीवरील नियंत्रणामुळे प्रारंभी होणारी अढचण दूर करण्याचे उद्देशाने वर सांगितल्याप्रमाणे आणखी १० लक्ष वार कापडाच्या निर्गतीस सरकारने परवानगी दिली आहे.

बंगाल सरकारची मन्तीसाठी विनाने

बंगालने सव्यांच्या तातडीच्या प्रसंगी केलेला जादा सर्व व वादग्रस्त लोकांसाठी केलेला जादा सर्व भरून काढण्यासाठी बंगाल सरकार मध्यवर्ती सरकारकडे मोठी रक्कम मदत मागणार असल्याचें समजतें.

अमेरिकेंत चिनी लोकांना मुक्तपवेश

चिनी लोकांना अमेरिकेंत येण्यास असलेली बंदी उठविण्याच्या बिलावरील चर्चा अमेरिकन पार्लमेंटच्या इमिग्रेशन कमिटीने तहकूब केली आहे. ह्या वादग्रस्त प्रश्नाचा निकाल लावण्यासाठी कमिटीची सभा लोकरंच पुनः भरणार आहे. अमेरिकेंत आणखी अल्पसंख्याकांचे प्रश्न निर्माण होतील, ह्या मुद्यावर दक्षिणेकडील काही सभासदांचा बिलास विरोध आहे.

हिंदी प्रश्नांचे अमेरिकेंत आकलन

“हिंदुस्थानासंबंधी अमेरिकेंत बरेच अज्ञान व गैरसमज होते, परंतु आतां तेथील मत बदलतें आहे, असें दिसतें. प्रथम दिसला तितका हिंदुस्थानचा प्रश्न सोपा नाही हें त्यांस हळु हळु पटूं लागलें आहे.” लंडनमधील हिंदी हायकमिशनर, सर सॅम्युअल रंगनंदन, हे अमेरिकेंतून नुकतेच परतले, त्यांनी लंडनमध्ये वृत्तपत्र-प्रतिनिधींस वरील माहिती सांगितली.

जनावरांची शिरगणति

इटलीतून सर्व जनावरांची शिरगणति ताबडतोब करण्याचा हुकूम तेथील सरकारने सोडला आहे. शहरांस सरकारमार्फत मांसाचा पुरवठा शक्य तेंवढा मिळविण्याचा हा प्रयत्न आहे.

व्हॅनिला आइसक्रीम

अमेरिकेंत तयार केल्या जाणाऱ्या आइसक्रीमपैकी निम्म्यापेक्षा अधिक आइसक्रीमला व्हॅनिलाचा स्वाद दिलेला असतो.

अमेरिकेंतील अर्भकांचा जन्म

अमेरिकेंत १९३५ साली जन्मलेल्या अर्भकांपैकी दोन तृतीयांश अर्भकांचा जन्म घरीच झाला. १९४१ मध्ये मात्र निम्म्यापेक्षा अधिक जन्म इस्पितळांतच झाले.

बँक ऑफ बरोडा लि. च्या भांडवलतांत वाढ

बँक ऑफ बरोडा लि. ने डिफेन्स ऑफ इंडियाच्या ९४ अ नियमानुसार ८० हजार नवे भाग विक्रीस काढण्याची सरकारकडे परवानगी मागितली आहे. ही बँक बडोदे संस्थानांत १९०८ साली रजिस्टर झाली. तिचे अधिकृत भांडवल २ कोटी, ४० लक्ष रुपयांचे असून विक्रीस काढलेलें व सपलेलें भांडवल १ कोटी, २० लक्ष रुपये आहे. प्रत्येक भागाची दर्शनी किंमत १०० रुपये आहे. म्हणजे, नवीन विक्रीस निघावयाचें भांडवल ८० लक्ष रुपयांचे आहे.

अमेरिकेची जर्मनीला समज

शत्रुपक्ष लढाईमध्ये विषारी वायूचा उपयोग करणार असल्याची चिन्हे दिसत आहेत. संयुक्त राष्ट्रांपैकी कोणाही विरुद्ध शत्रुपक्षाने विषारी वायूचा उपयोग केल्यास, अमेरिकेविरुद्ध आगळीक झाली असे समजलें जाईल, व जशास तसे हा न्याय तात्काळ अंमलांत आणला जाईल, असे प्रे. रूझवेल्ट यांनी जाहीर केले आहे.

अनुक्रमणिका

पृष्ठ	पृष्ठ
१ विविध माहिती ... १८६	कार्य-हिंदी विमा कंपनी
२ साखरेच्या पुरवठ्याविषयी आश्वासन ... १९०	न्यांची प्रगति—विजय टेक्स्टाइल्स लि.
३ युद्धकालातील चलन आणि कर्ज ... १८८	६ मुंबई प्रांतातील प्रमुख पिके ... १८०
४ आजचा स्वित्झरलंड ... १८८	७ सटाणा को.सीड सोसायटी १९०
५ स्फुट विचार ... १८९	८ शेनकी कॉलेजची हेअरी १९०
दुसऱ्या आषाढीची तयारी- भारत सेवक समाजाचे	९ बॉकिंग विषयक प्रश्न १९१

अर्थ

बुधवार, ता. १६ जून, १९४३

साखरेच्या पुरवठ्याविषयी आश्वासन

हिंदुस्थानांत स्वदेशी साखरेचे उत्पादन एवढ्या मोठ्या प्रमाणांत होते की, तिचा तुटवडा पडू नये आणि तिची विशेष महामार्गहि वास्तविकपणाने होऊ नये. जकातीच्या संरक्षणाचे घोरणामुळे देशांत चोहोंकडे नवीन कारखाने निघत आहेत आणि जरूरीपेक्षा अधिक साखर तयार होत आहे, त्यासाठी सरकारने उत्पादनाच्या नियंत्रणाची व्यवस्था करावी अशा सूचनाहि करण्यांत आल्या होत्या. हिंदुस्थानची कांही साखर बाहेरच्या देशांत गेल्यावांचून तिला चांगला भाव यावयाचा नाही आणि साखरेचे कारखानेहि चालावयाचे नाहीत असेहि कांही धंदेवाले एकाकाळी म्हणत होते. साखरेच्या कारखान्यांची उत्पादनशक्ति अलीकडे वाढली असता आणि त्यांच्या संख्येत भर पडली असता तिची टंचाई व महामार्गहि कां भासावी असा प्रश्न सहाजिकच उत्पन्न होतो आणि कांही साखर देशाच्या बाहेर जाते किंवा साठवून ठेवण्यांत येते की काय अशा शंकेस जागा उत्पन्न होते. पुरवठा भरपूर असेल तर साखरेच्या वाटणीच्या पद्धतीत व व्यवस्थेत दोष असला पाहिजे असे म्हणणे प्राप्त होते. हिंदुस्थान सरकारच्या साखर-नियंत्रण अधिकार्यांनी प्रस्तुत विषयाचे संबंधांत माहिती नुकतीच प्रसिद्ध केली आहे ती उद्बोधक असली तरी तिच्या योगाने बरील शंकांचे समाधान होत नाही असे म्हणावे लागते. ह्या माहितीप्रमाणे हिंदी साखर कारखान्यांचा हंगाम पुरा झाला असून, साखरेचे उत्पादन चांगले आहे. गेल्या महिना-अखेर साखरेच्या एकूण उत्पादनापैकी ४५ टक्के माल कारखान्यांच्या बाहेर पडला आहे आणि सर्व प्रांतिक बाजारांत भरपूर पुरवठा आहे. संयुक्त प्रांत व बिहार येथील कारखान्यांची साखर त्या प्रांतांच्या गरजेपेक्षा नेहमीच पुष्कळ अधिक असते आणि त्या मालापैकी सुमारे अडीच लक्ष टन साखर येत्या पांच महिन्यांत बाहेर जावयाची आहे. हिंदी साखरेची निर्गत झाल्यामुळे तिचा देशांत तुटवडा पडतो ह्या समजुतीस अनुलक्षून सरकारी नियंत्रण अधिकारी म्हणतात, की वस्तुस्थिति अगदी निराळी आहे. १९४३ सालांत सुमारे पावणे अकरा लक्ष टन साखरेचा पुरवठा होईल, त्यापैकी अवघे १५ हजार टन म्हणजे

पुरा दीड टक्का नाही एवढीच साखर बाहेर जाऊ दिली जाईल आणि ही निर्गत अफगाणिस्तान, इराणी आसात व सोदी अरेबिया ह्या शेजारच्या देशांत होईल. साजगी रितीने साखरेची निर्गत होण्यास बंदी करण्यांत आली आहे आणि वर सांगितलेली निर्गत सरकारी नियंत्रणाखाली व्हावयाची आहे. आतापर्यंत केवळ दीड हजार टन साखर यंदा बाहेर गेली आहे आणि ह्याशिवाय दोन हजार टन साखर सिलोनला उसनवारीने देण्यांत आली आहे. हिंदी साखरेचे उत्पादन व पुरवठा ह्यांविषयी वस्तुस्थिति बरील-प्रमाणे आहे तर हिंदी जनतेस जरूरी इतकी साखर मिळण्यास अडचण पडू नये. ती पडत असल्यास सरकारीरित्या त्यासंबंधांत समाधानकारक सुलासा होणे अगत्याचे आहे. उदाहरणार्थ, साखरेचे रेशन मुंबई शहरांत अपुरे असल्याची तक्रार आहे ती सहज दूर झाली पाहिजे आणि इतर ठिकाणी असली ओरड ऐकू येता कामा नये.

इतर स्वायपदार्थांच्या मानाने साखरेच्या पुरवठ्याची वाटणी एकूण परिस्थितीचा विचार करता समाधानकारक रितीने होणे अपेक्षित आहे. ह्याचे कारण स्पष्ट आहे. जुन्या-पुराण्या पद्धतीने बनविला जाणारा घोडा माल सोडला तर हिंदुस्थानांतली सर्व साखर कारखान्यांत आधुनिक पद्धतीने तयार होते. सर्व कारखान्यांच्या उत्पादनाची माहिती उपलब्ध आहे. हिंदुस्थान सरकारच्या साखर-पद्धीच्या वसुळीपद्धतीमुळे कारखान्यांतून बाहेर पडणाऱ्या साखरेचा पूर्ण हिशेब लागतो. साखरेच्या मुख्य बाजारपेठा, त्यांतला मामुळी उठाव, त्यांत व्यवहार करणारे घाऊक व्यापारी व डुकानदार ह्यांचा तपशील अनुभवांने माहित झालेला आहे. साखरेच्या नियंत्रणासाठी हिंदुस्थान सरकारचे स्वतंत्र अधिकारी आहेत. संयुक्त प्रांत आणि बिहार ह्यांमध्ये उसाच्या व साखरेच्या किंमती निश्चित करण्यांत येतात. रेल्वेची वहातुक सर्वस्वी सरकारच्या नियंत्रणाखाली असून स्वायपदार्थांच्या हालचालीस प्राधान्य देण्याचे घोरण त्याने जाहीर केले आहे. ही सर्व परिस्थिति लक्षांत घेतली असता इतर स्वायपदार्थांचे कांहीही असो, निदान साखरेचा योग्य पुरवठा सुरळीतपणाने होण्याचे मार्गांत दुर्लक्ष्य अडचणी उत्पन्न होण्याचे कारण नाही. असे आम्ही वर म्हटले आहे त्याची समज पटेल. अशा कांही अडचणी असतील तर त्या दूर होण्यासाठी स्वतः कोशीस करून जनता व व्यापारी वर्ग ह्यांचे सहकार्य सरकारने मिळविले पाहिजे. त्याचप्रमाणे साखरेच्या वाटणीसंबंधाने होणाऱ्या तक्रारीबाबत योग्य सुलासाहि केला पाहिजे.

सहकारी स्टोअर्स व विक्रीवरील कर

मद्रास प्रांतातील सहकारी स्टोअर्सच्या प्रतिनिधींची एक परिषद मद्रास येथे भरली होती, तिने सहकारी स्टोअर्सना सेन्स टॅक्सची माफी करावी, अशी सरकारास विनंति करणारा ठाव पास केला आहे. स्टोअर्सच्या शाखा उघडण्यास त्यांस सरकारने बिनव्याजी कर्ज द्यावे, अशीहि परिषदेची विनंति आहे. स्टॅट्टे क्लॉथ वाटण्यासाठी ह्या स्टोअर्सचा उपयोग केला जावा, अशी परिषदेची सूचना आहे.

चेक्सची देवघेव

मुंबई बँकर्स क्लिअरिंग हाउसमध्ये ४ जून अखेर संपलेल्या आठवड्यांत ४० कोटी, १९ टक्के रुपये किंमतीच्या १,२४,३४४ चेक्सची देवघेव झाली.

युद्धकाळातील राष्ट्रीय चलन आणि कर्ज

तिसरा व शेवटचा ट्रेस

चलनविस्तारामुळे हिंदुस्थानात महागाई वाढत आहे आणि तिच्या योगाने युद्धप्रयत्नात अडथळा येत आहे, ह्यासाठी जनतेच्या हातांतून चलन स्वतःकडे कर व कर्ज ह्यांच्या मार्गाने सरकारने आकर्षून घ्यावे म्हणजे बाजारभाव चढण्याचे बंद होईल ह्या विषयावरील प्रा. घनंजयराव गाढगीळ ह्यांच्या नवीन पुस्तकावर* आम्ही दोन परीक्षणात्मक ट्रेस लिहिणे आहेत. आजच्या ट्रेसीत सर्वप्रथम पुस्तकाच्या दुसऱ्या व सूचनात्मक भागाच्या स्वरूपाचे दिग्दर्शन करावयाचे आहे. पहिल्या भागातील विवेचनावर ह्या विषयाक सूचना आधारलेल्या आहेत आणि त्यांचा हेतु फाजील चलनाचा ओष परत सरकारी तिजोरीकडे वळवणे हा आहे. देशात फाजील चलन सेवत असल्याने बाजारभाव चढू लागतो हा सिद्धांत हिंदुस्थान सरकारचे फडनवांस, सर जेरीमी रेस्मन, ह्यांनी प्रत्यक्ष रीतीने मान्य केला नसला तरी ह्यासंबंधात त्यांनी कांही योजना अंमलात आणल्या आहेत व दुसऱ्या आणण्याचा विचार चालवला आहे त्यावरून त्यांची गर्भित कत्रुत्री उषड होत आहे. आपण सुचवलेले उगाय एकसमयावच्छेदकून एकजिनसी धोरण म्हणून सरकारने योजावे, म्हणजेच त्याचे धोरण यशस्वी होईल असे प्रा. गाढगीळ ह्यांचे निश्चून सांगणे आहे. सरकारला मात्र हा सल्ला अजून चांगला पटलेला दिसत नाही आणि त्याचे धोरण अर्धवटपणाचे आहे. त्याची दिशा मात्र स्पष्ट आहे.

युद्धकाळातील सरकारी आर्थिक धोरण त्रिविध असले पाहिजे. (१) सरकारला युद्धासाठी सर्वांस लागणारे उत्पन्न पूर्णपणे उभे केले पाहिजे; (२) देशातील उत्पादन शक्य तितके वाढवले पाहिजे आणि युद्ध चालवण्यास आवश्यक असलेल्या मालाच्या बनावटीवर ते एकत्रित झाले पाहिजे; आणि (३) देशातील मालाचा उपलब्ध पुरवठा लढाऊ सामुग्रीच्या उत्पादनास पोषक होऊन त्याची न्याय्य वाटणी जनतेमध्ये होईल अशी व्यवस्था हवी. लोकांच्या हातांत फाजील चलन सेवत राहते तेव्हा हे त्रिविध उद्दिष्ट साधण्याच्या मार्गात व्यत्यय येतो. शांततेच्या काळात आपली प्राप्ती मालाच्या उत्पादनासाठी किंवा कौटुंबिक वापरासाठी वापरावी हे ठरवण्याचे पूर्ण स्वातंत्र्य व्यक्तीस असते. युद्धपरिस्थितीत सरकारास हे स्वातंत्र्य मर्यादित करावे लागते. आणि व्यक्तींनी आपल्या हातांतला पैसा कसा व किती वापरावा हे त्याने ठरवावयाचे असते. म्हणजेच, करांच्या व कर्जांच्या स्वरूपात विशिष्ट मर्यादितपणे लोकांची प्राप्ती सरकारने स्वतःच्या युद्धोपयोगाकरिता काढून घेणे आवश्यक होते हे ओघानेच आले. श्रीमान लोकांवर कमाळ प्रमाणात कर, बाजारभावांचे पक्के नियंत्रण, रॅशनिंग, सक्तीच्या बचतीच्या योजना, सरकारी कर्जात जनतेच्या प्राप्तीची गुंतवण, ह्या उपायांची अंमलबजावणी सरकारने कां व कशी केली पाहिजे ह्याचे विवेचन प्रा. गाढगीळींनी सुबोध रीतीने केले आहे. सामान्य आर्थिक स्थितीतल्या वर्गास जाचक न होता हे धोरण

* "War and Indian Economic Policy" By Prof. D. R. Gadgil and Mr. N. V. Sovani—Gokhale Institute of Politics and Economics. Price Rs. 5/-.

करे अंमलात आणता येईल हे त्यांनी दाखवले आहे. एका अत्यंत महत्त्वाच्या विषयावर सरकारला योग्य सल्ला देणारे प्रस्तुत पुस्तक योग्य वेळी लिहून प्रसिद्ध केल्याबद्दल आम्ही प्रा. गाढगीळ ह्यांचे मनःपूर्वक अभिनंदन करतो.

आजचा स्वित्सरलंड

स्वित्सरलंड हा देश तटस्थ असला, तरी शत्रुभयान्यांच्या प्रदेशाने तो वेदलेला आहे. जर्मनी, जर्मनीच्या अंकित असलेला फ्रान्स व इटली ह्यांचे कडे त्याच्या भोवती आहे. स्वित्सरलंडच्या ४० लक्ष प्रजेस भयस्थानी चालण्यास भोवतालच्या ह्या १२३ कोटी शेजाऱ्यांस कितीसा वेळ लागणार ? स्विस लोक शांततेचे भोके व स्वतंत्र वृत्तीचे आहेत व त्यांस युरोपच्या वादळात पडण्याची इच्छा नाही, परंतु त्यांच्यावर जर्मनीचे एकसारखे पिस्तुल रोसलेले आहे. आज स्वित्सरलंडचा कारभार जर्मन मंत्री, बॅरन फॉन बिबेश ह्यांचेच हाती असल्यासारखा आहे. त्याने स्वित्सरलंडला जर्मनीसाठी काम करणारे बर्कशॉपच बनविले आहे. जर्मनीसैरीज इतर कोठेही माळ निर्गत करण्यास जर्मनीची परवानगी लागते. स्विस कारखान्यांत जर्मन इन्स्पेक्टर तपासणीचे काम करित आहेत. स्वित्सरलंडमध्ये वाकब कारागीर आहेत, त्यांस जर्मनीत कामासाठी नेण्याचा कसून प्रयत्न केला जातो. १९४१ पासून आतापर्यंत सुमारे ८३ हजार स्विस कारागिरांनी जर्मन निर्मंत्रण स्वीकारले आहे. स्वित्सरलंड कच्च्या मालासाठी जर्मनीवरच अवलंबून आहे. जर्मनीने ह्या गोष्टीचा फायदा घेऊन आपले धोरण आसले आहे. त्यामुळे स्वित्सरलंडला जर्मनीच्या ओझडीने पाणी पिणे भाग पडत आहे, जर्मनीसाठी उत्पादन न करणाऱ्या कंपन्या तेथे जवळजवळ नाहीतच. गेल्या थंडीमध्ये स्वित्सरलंडमध्ये विजेचा तुटवडा पडला. त्याचे कारण असे सांगण्यात आले की डोंगरांत घुरेसा पाऊसच पडला नाही. वास्तविक जर्मन कारखान्यांसाठी वीज वाहून नेण्यात येत होती व इकडे स्विस लोक थंडीने कुडकुडत होते. विजेचे स्टोव्ह व इतर उपकरणे वापरण्यास स्विस सरकारने बंदी केली होती. स्विस कारखाने चालू रहाण्यापुरताच कोळसा जर्मनी स्वित्सरलंडकडे पाठवितो. पोर्तुगाल सोडला, तर युरोपातील कोणत्याही देशापेक्षा स्वित्सरलंडमधील अन्नपुरवठ्याची परिस्थिती अधिक समाधानकारक आजवर होती परंतु ती हळूहळू बिबडत चालली आहे. स्वित्सरलंडमध्ये शांतता नांदणे जर्मनीच्याच हिताचे आहे. स्विस लोकांपैकी बहुसंख्य लोकांस संयुक्त राष्ट्रांनी युद्ध जिंकवे असेच वाटते, परंतु तेथील सरकारास शेजारच्या जर्मनीपुढे मान तुकविणे आज अपरिहार्य झाले आहे.

म्हैसूर संस्थानातील शिक्षणप्रसार

म्हैसूर संस्थानांत मार्च १९४२ अखेर ८,४३१ शिक्षणसंस्था होत्या व त्यांत ३,८२,७७९ विद्यार्थी होते. म्हणजे एका वर्षात संस्थांचे संख्येत २७३ ची भर पडली व विद्यार्थ्यांची संख्या १२,७९६ ने वाढली. विश्वविद्यालयास जोडलेल्या कॉलेजांत ४,२७५ मुल्ये व ४२७ मुली होत्या. प्राथमिक शिक्षणावर संस्थानाने ६० लक्ष रुपये खर्च केले.

स्फुट विचार

दुसऱ्या आघाडीची तयारी

ब्रिटिश मुख्य प्रधान, मि. चर्चिल, प्रेसिडेंट रूझवेल्ट ह्यांच्याशी वॉशिंग्टन येथे युद्धविषयीच्या पुढील घोरणाची सविस्तर चर्चा करून स्वदेशी परतल्यावर युरोपवरील स्वारीस लवकरच प्रारंभ होणार असा तर्क कित्येकांनी केला होता. प्रत्यक्ष मि. चर्चिल ह्यांनी युद्धपरिस्थितीचे सिंहावलोकन व स्पष्टीकरण एका विस्तृत भाषणाच्या द्वारे केले ते त्यांच्या नेहमांच्या पद्धतीस अनुसरून घडादीचे पण सावधगिरीचे होते. ट्युनिशियातील विजयानंतर मित्र राष्ट्र शत्रूविरुद्ध मोठी मोहीम हाती घेतील असे अनुमान काढण्यास मात्र त्यांत जागा होती. युरोपमध्ये शत्रूवर कोणत्या बाजूने व कसा हल्ला होणार ह्याचे मित्रराष्ट्रांचे मुत्सदी गुपितच राखणार हे उघड आहे. पण युरोपांत दुसरी आघाडी चालू होणार अशी अपेक्षा मात्र आज चोहोंकडे आहे. उत्तर आफ्रिकेमधून जर्मन व इटालियन सैन्याची हकालपट्टी केल्यावर भूमध्य समुद्रावर पूर्णपणे आपले वर्चस्व स्थापणे हे मित्र राष्ट्रांचे पहिले महत्त्वाचे कार्य आहे आणि दुसऱ्या आघाडीची ती तयारीच आहे असे म्हटले पाहिजे. तसेच सिसिली व इटली ह्यांचे बाजूने ह्या आघाडीस प्रारंभ व्हावयाचा म्हटले तरी इटलीच्या भूमध्य समुद्रात पसरलेल्या बेटांचा प्रथम पाडाव केला पाहिजे. मित्र राष्ट्रांच्या वैमानिकांनी सिसिली व इटली ह्यांवर जोराचे हल्ले करून मुसोलिनीची लढाऊ शक्ति सिद्ध-सिद्धी केलीच आहे. ब्रिटिश आरमार व विमानदल भूमध्य समुद्रांत आतां एवढे सामर्थ्यवान आहे की पॅटेलेरिया व लॅपेड्यूसा ही इटलीचीं बेटे त्यांनी सहज सर करून टाकली आहेत. इटलीच्या मार्गावरचे हे टप्पे आहेत असे म्हणण्यास हरकत नाही आणि येथे जर्मनीस आपल्या दोस्तांस विशेष सहाय्य देतां आलेले नाही. स्वतःच्या देशाच्या रक्षणाचीच विवंचना हिटलरला लागलेली आहे. ब्रिटिश व अमेरिकन विमालढाचे हल्ले जर्मनीवर प्रत्यक्ष चालू आहेत आणि रशियन आघाडीवर त्याची प्रगति होऊं शकलेली नाही. शत्रूची लढाऊ परिस्थिति अधिकाधिक प्रतिकूल होत चालली आहे आणि मित्र राष्ट्रांचे बळ व उत्साह सारखी वाढत आहेत ह्यांत शंका नाही.

भारत सेवक समाजाचे कार्य

के. वा. नामदार गोपाळ कृष्ण गोखले ह्यांनी १९०५ साली स्थापलेल्या भारत सेवक समाजाच्या स्थापनादिनाचे प्रसंगी पुणे येथील त्या संस्थेच्या आश्रमांत गेल्या १२ तारखेस सभासदांनी व मित्रांनी दर वर्षाच्या प्रघातास अनुसरून केलेल्या कामाचा आढावा घेऊन विचारविनिमय केल्या व पुढील कार्याची रूपरेखा आखली. समाजाचे अध्यक्ष, ना. हृदयनाथ कुंझरू ह्यांनी देशांतल एकूण परिस्थितीचे सिंहावलोकन आपल्या मुख्य भाषणांत केले. भारत सेवक समाजाचे कार्य मुंबई, मद्रास, संयुक्तप्रांत, मध्यप्रांत इत्यादि क्षेत्रांत नामदार गोखले ह्यांनी चालू दिलेल्या तत्त्वांस व पद्धतीस अनुसरून चाललेले आहे. हिंदी राष्ट्रांची राजकीय, आर्थिक, सामाजिक व शैक्षणिक उन्नति होऊन त्यास जगांत महत्त्वाचे स्थान प्राप्त व्हावे ह्याकरिता निरपेक्ष बुद्धीने व स्वार्थत्यागपूर्वक संघटनेचे, मार्गदर्शनाचे व आवश्यक तेथे स्वतः प्रत्यक्ष काम करावयाचे ही समाजाच्या सभासदांची दैनंदिनी

आहे. मध्येक प्रांतांतली परिस्थिति आणि गरजा ह्यांस अनुसरून समाजाच्या शाखांतील सभासद काम करतात. राजकीय मत-प्रदर्शन, कायदेमंडळांतील काम, सहकार, ग्रामसुधारणा, दुष्काळ-पीडितांस मदत, कामगरी वर्गाचे संघटन, अस्पृश्य वर्गाची उन्नति, बालचमूचे संघटन, संस्थानी प्रजेच्या प्रश्नांचा विचार इत्यादि विविध बाबींचा अंतर्भाव यथास्थळ व यथाकाळ सभासदांच्या कार्यक्रमांत होत आला आहे. गाजावाजा न करतां केवळ कर्तव्य-बुद्धीने सभासद आपली कामगिरी बजावीत आहेत. जनतेची सहानुभूति आणि मदत ह्यांवर तिची यशस्विता अवलंबून रहाणे स्वाभाविक आहे. भारत सेवक समाजाच्या कार्यास आम्ही वाढते यश इच्छितो.

हिंदी विमा कंपन्यांची प्रगति

१९४२ साली हिंदी विमा कंपन्यांनी मिळविलेल्या कामाचे आंकडे अद्याप प्रसिद्ध झालेले नाहीत; तथापि काही अपेक्षर कंपन्यांच्या व्यवहाराचे आंकडे हातीं आले आहेत, त्यावरून हिंदी कंपन्यांनी १९४२ साली चांगली प्रगति केली असल्याचे आढळून येते. १९४० व १९४१ मध्ये युद्धजन्य परिस्थितीमुळे कंपन्यांच्या कामावर प्रतिकूल परिणाम झाला होता, परंतु आतां हिंदी कंपन्या पुनः चांगल्या रीतीने काम मिळवू लागल्या आहेत. काही प्रमुख कंपन्यांसंबंधीचे आंकडे सादीं दिले आहेत.

हिंदी आयुर्विमा कंपन्यांस मिळालेले काम

(आंकडे लक्ष रूपांचे आहेत)

कंपनी	१९३८	१९३९	१९४०	१९४१	१९४२
ओरिएंटल	९,७३	७,६६	७,४८	८,१६	९,५१
हिंदुस्थान को.	३,०५	३,१०	२,८२	२,७०	२,८८
न्यू इंडिया	१,५३	१,५४	१,४३	१,७७	२,११
लक्ष्मी (९० महिने)	२,५३	१,४३	८२	१,०१	१,२५
बीचे म्युच्युअल	९,०२	९,०३	१,५१	१,७१	१,७३
नॅशनल	१,७९	१,६६	१,५६	१,६६	१,२७
भारत	२,२६	२,०८	१,५०	१,४०	१,२८
वेस्टर्न इंडिया	८४	७५	६१	६८	७५
मेट्रोपोलिटन	७३	७३	७१	७४	७६
जनरल अँशुरन्स	५८	६४	६७	६८	७१
एम्पायर ऑफ					
इंडिया (२२ महिने)	३,०९	१,५०	१,३१	१,३४	१,१६

द्वि विजय टेक्स्टाइल्स लि.

बरीड कंपनीची दुसरी वार्षिक सभा शनिवार ता. १२ जून रोजी कंपनीच्या कारखान्यामध्ये भरली होती. सभेने ३१ मार्च, १९४३ अखेरचा १५ महिन्यांचा ताळेबंद मंजूर करून भागीदारांस अँडिंनरी व प्रेफरन्स भागांवर ६% दिव्दिदंड देण्याचे ठरविले. श्री. जी. व्ही. सायबेकर, श्री. व्ही. व्ही. पंडित व श्री. एम. आर. जोशी ह्या सेवानिवृत्त होणाऱ्या ढायरेक्टरांची फेरनिवड झाली. गेल्या वर्षीचे ऑडिटर श्री. जी. डी. आपटे ह्यांची कंपनीचे ऑडिटर म्हणून पुनः नेमणूक करण्यांत आली. कंपनीचे वसूल भांडवल सुमारे २८ हजार रुपये असून तिचे बडे ६२३ हजारांच्या ठेवी आहेत. कंपनीच्या माळमतेचा ७१ हजार रुपयांचा विमा उतरलेल्या असल्याचे अहवालांत म्हटले आहे. कंपनीच्या कापडास येत असलेली वाढती मागणी पुरी

करण्यासाठी कंपनीने आणखी २० माग मागवडे त्यापैकी ११ माग अहवालाचे वर्ष संपण्यापूर्वी चालू झाले. कंपनीच्या विक्रीचा आकडा ८८३ हजार रुपये आहे व त्यावर १८३ हजार रु. टोक नफा व २,६१० रुपये निवड नफा कंपनीस मिळालेला आहे. त्यांतून शेअर कमिशनची सर्व रक्कम सर्ची टाकून व ६% डिस्ट्रिबुटची तरतूद करून गेल्या वर्षीचा नफा लिहून टाकण्यासाठी १,१३८ रुपयांचा विनियोग केलेला आहे. वरील वृत्तांतवरून कंपनीच्या प्रगतीची कल्पना येईल. श्री. बाबासाहेब साठ्वेकर हे कंपनीचे चेअरमन आहेत. त्यांच्या नेतृत्वासाठी दक्ष बोर्डांन व मॅनेजिंग एजंट श्री. कवडीकर ह्यांनी कारखान्याची केलेली वाढ प्रशंसनीय आहे. कंपनीचे शेअरला चांगली मागणी येऊ लागली असून तिचेकडे ठेवीहि चालत येऊ लागल्या आहेत. हे कंपनीने मिळविलेल्या लोकविश्वासाचे गमक आहे. कंपनीची भरभराट होवो, असे आम्ही इच्छितो.

मुंबई प्रांतातील प्रमुख पिके

(१९४१-४२)

मुंबई प्रांतातील वेगवेगळ्या पिकांच्या लागवडीच्या क्षेत्राचा तक्ता साठी दिवा आहे, त्यावरून १९४१-४२ मध्ये एकूण क्षेत्रांत पूर्वीच्या दहा वर्षांच्या सरासरीचे मानाने फारसा फरक पडलेला दिसत नाही. तांदळाची लागवड पूर्वीइतकीच कायम राहिली. गहू व बाजरी ह्यांची लागवड कमी झाली परंतु ज्वारीची लागवड वाढली.

१९४१-४२ १९४०-४१ १९३०-३१ ते १९३९-४०
पिकांचे नांव (सरासरी)

	एकर	एकर	एकर
तांदूळ	१९,१५,३७०	१९,६९,८९१	१९,८३,५७७
गहू	१५,६३,८८७	१७,५१,६१७	१७,७७,३४७
ज्वारी	८६,५३,२४९	८१,५४,०९०	८१,२५,४२३
बाजरी	३८,२२,१११	४०,८६,९२५	३९,२९,२११
कपास	४०,३७,५९१	३८,८४,६६२	३७,९५,२३५
हरबरा	५,१५,६६४	५,८४,८७४	६,६४,११५
तूर	३,८०,११८	४,१२,९५८	४,०६,९७०
मुहमूग	१३,०९,६१०	१५,७९,८२३	११,५१,१११
ऊंस	१,१३,४०१	१६,८३६	७५,६४३
तंबाखू	२,१०,२०७	१,७३,९३५	१,५५,३००

पावसाची परिस्थिति समाधानकारक नसल्याकारणाने उत्पादन अपेक्षेपेक्षा कमी आले. तांदळाचे उत्पादन पूर्वीच्या वर्षांच्या मानाने २०.९% कमी झाले; गव्हाचे उत्पादन २३.३% कमी झाले. बाजरीहि १२.५% कमी आली.

कामदाची चणचण थोडी दूर होणार

विनसरकारी परंतु आवश्यक आशा कामास पुरेसा कागद मिळत नाही. ही तूट शक्य तेवढी भरून काढण्यासाठी सरकारी कामासाठी राखून ठेवावयाच्या हिंदी गिरण्यांच्या उत्पादनाचे प्रमाण ९०% चे ७०% करून लोकांस १०% पेवर्जी ३०% कागद उपलब्ध करून देण्याचे सरकारने ठरविले आहे.

महाभारताचे रशियन भाषांतर

महाभारताचे रशियन भाषांतर करण्याचे काम चालू आहे.

सटाणा को. सीड सप्लाय अँड सेल सोसायटी लि. जि. नाशिक

ता. २८-४-४३ च्या अंकी सदर सोसायटीसंबंधी माहिती व तिने गेल्या ९ महिन्यांत विशेषतः केलेली कामगिरी व प्रगती दिलेलीच आहे. त्यानंतर पुन्हा २५ मेवर्स नवीन केडे म्हणजे आज ४३ केडीट सोसायटीचा व ११३ व्यक्तिशः असे एकूण १५३ मेवर्स झाले आहेत. शेअर भांडवल त्यानंतर १० हजारांनी वाढले असून आज जवळ जवळ २५ हजारांचे झाले आहे त्यांत निम्मे सोसायटीचे व निम्मे व्यक्तिशः सभासदांचे आहे. सालअसेपर्यंत एकूण २०० मेवर्स व ३० हजार शेअर भांडवल करण्याचा निश्चय आहे.

संस्थेमुळे व्यापारी व शेतकरी लोकांत मालाच्या तारणावर कर्ज घेऊन किंमत आल्यावर मालविक्री करण्याची गोडी लागली आहे. धान्य, गूळ बगेरेचे अदतीचे व्यवहार होत नसत ते होण्यास सुरवात झाली. सारांश, अदतीने मालविक्री करण्याची गोडी लागली असून चांगले मार्केट निर्माण झाले आहे. त्याचा परिणाम मालेगांव-लासलगांव मार्केटवर झाला आहे.

संस्थेने शेतकऱ्यांसाठी बी-शेगाचे, कपाशीचे व धान्याचे सांठे करून विक्री करण्याची तरतूद केलेली आहे. उसांसाठी पेंड पुरविण्याची व्यवस्था केली आहे.

पुणे येथील शेतकी कॉलेजची डेअरी

वरील डेअरी किफायतशीर धंदा म्हणूनच केवळ चालविली जात नसून, शेतकी कॉलेजच्या विद्यार्थ्यांना डेअरीचे शिक्षण देण्याकडे तिचा उपयोग केला जातो. शेतकी कॉलेजांतील शेतकी विषयाचे प्रोफेसर डेअरीची व्यवस्था पहातात. डेअरीत सिंधी गाई व सुरती म्हशी आहेत व दुधाचा मुख्य पुरवठा म्हशींकडूनच होतो. प्रत्येक गाईच्या वार्षिक दुधाची सरासरी २,३५७ पौंड पडली; प्रत्येक म्हैस सरासरीने दरसाल ३,०८४ पौंड दूध देते. १९४१-४२ मध्ये डेअरीतील जनावरांनी ३,४२,५९६ पौंड दूध दिले त्यापैकी १८,०४७ पौंड दूध वासरांस पाजले. दुधाच्या उत्पादनाचा सर्च १०० पौंडांस १३.५२ रुपये आला व विक्रीचे १०० पौंडांस १४.८७ रुपये मिळाले. डेअरीच्या आवारांत ४४ लक्ष, ८४ हजार पौंड गवत निघाले.

औद्योगिक वांघे

मुंबई प्रांतांत गेल्या मार्च महिन्यांत ३९ औद्योगिक वांघे झाले त्यांत १४,४७९ कामगारांचे ५७,१२२ कामाचे तास बुडाले.

मुंबई कॉर्पोरेशन

मुंबई म्युनिसिपल कॉर्पोरेशनच्या सभासदांची मुदत १ एप्रिल, १९४२ रोजी संपत होती ती दोन वर्षे वाढविली होती. आता ती आणखी एक वर्ष वाढविण्यांत आली आहे.

ऑल इंडिया झुस्टिम चेंबर ऑफ कॉमर्स अँड इंडस्ट्री, मुंबई

वरील चेंबरच्या दुसऱ्या वार्षिक सभेचे प्रसंगी, मुसलमानांसाठी प्रांतनिहाय स्वतंत्र चेंबर्स असण्याची आवश्यकता अध्यक्ष, सर अबदुल हलिम गझनवि ह्यांनी प्रतिपादन केली. आता आठ प्रांतांत मुसलमानांची स्वतंत्र चेंबर्स ऑफ कॉमर्स आहेत.

इंडियन इन्स्टिट्यूट ऑफ बँकर्सची परीक्षा १९४३

पॅक्टीस अॅन्ड लॉ ऑफ बँकिंग भाग, १ ला

प्रश्न:—कृती प्रकारच्या हुंड्या प्रचारांत आहेत. प्रत्येकाबद्दल थोडथोडी माहिती या.

उत्तर:—देशी भाषेत लिहिलेल्या 'बिल ऑफ एक्स्चेंज' ला हुंडी असे म्हणण्याचा प्रघात आहे. यांना निगोजीअबल इन्स्ट्रुमेंट अॅक्ट लागू आहे परंतु त्यामुळे हुंड्या देसाढ करणें, हुंडीचे पैसे पेढीवर भरणें वगैरे ज्या स्थानिक पद्धती अस्तित्वांत असतील त्यांस बाध येणार नाही. 'इन्स्ट्रुमेंट' मध्ये तशा प्रकारचा सुलासा केला असता या पद्धती माळावयासहि हरकत नाही. हुंड्यांचा प्रघात फार पूर्वापासून हिंडुस्थानांत अस्तित्वांत आहे. पुष्कळसे व्यापारी हुंड्या विकण्याचा व विकत घेण्याचा घंटा करतात.

हुंड्यांचे साठील प्रकार कमी अधिक प्रमाणांत व्यवहारांत आहेत.

शहाजोग हुंडी:—या हुंडीचे पैसे हुंडी दाखवणाऱ्या कोणत्याही लायक इसमास मिळतात. या हुंडीचे पैसे देणाऱ्यावर त्यानें ते लायक इसमासच दिले आहेत कीं नाहींत हें पहाण्याची जबाबदारी पडते.

धनीजोग हुंडी:—ज्यानें रुपये भरून हुंडी घेतली आहे त्यासच ते रुपये मिळावे अशी व्यवस्था या हुंडीत केलेली असते.

नामजोग हुंडी:—या हुंडीमध्ये हुंडीचे पैसे ज्यांस घावे असे लिहिलेले असते त्यासच ते मिळतात.

निशाजोग हुंडी:—ज्याला हुंडीचे पैसे घाव्याचे अंतील त्याची ओळख पटण्यासाठी त्याच्या अंगावरील स्नाणुखुणा या हुंडीत लिहिलेल्या असतात. हुंडी घेऊन कोणीतरी भलताच इसम येऊं नये व पैसे भलत्याच इसमास मिळूं नयेत अशासाठी ही व्यवस्था असते.

हुंडीचे पैसे घावयास लागणाऱ्या कमी अधिक मुदतीवरून हुंड्यांचे साठील प्रकार पडतात.

हुंडी दाखवतांच जिचे पैसे मिळतात ती दर्शनी हुंडी. हिलाच चिठी असेही म्हणतात. या हुंड्या विकत मिळण्याचा दरही बँकेच्या डिमांड ट्रॉफटपेक्षा कमी असतो व त्यामुळे व्यापाऱ्यांमध्ये या हुंड्यांचा प्रसार जास्त आहे.

ज्या हुंडीत हुंडी दाखवल्यापासून अगर लिहिल्यापासून अमूक दिवसांत पैसे घावे असे लिहिलेले असते तिला मुदतीची हुंडी म्हणतात.

ज्या हुंडीत हुंडी लिहिल्यापासून अमूक दिवसांनी पैसे घावे असे लिहिलेले असते ती बंद मुदतीची हुंडी.

ज्या हुंडीचे पैसे पोचल्याचा जबाब राखिल्यास म्हणजे (पैसे भरून हुंडी घेणारास) आणून घावा लागतो ती जाबी हुंडी व तसा जबाब आणून देण्याची जीत आंवंश्यकतां नसते ती बिनजाबी हुंडी.

पूर्वीच्या काळीं जलद वाहतुकीच्या साधनांचा अभाव व प्रवासांत येणारे निरनिराळ्या प्रकारचे अडथळे व अडथळांचे प्रसंगे टक्षांत घेऊन हुंड्यांच्या व्यवहारांत जास्तीत जास्त सुरक्षिततां येण्यासाठी हुंड्यांचे असे अनेक प्रकार अस्तित्वांत आले.

एच. व्ही. सहस्रबुद्धे

मुंबई इलाख्यांतील सहकारी चत्रवळीच्या केंद्रस्थानी

असलेली

शेतकऱ्यांची प्रांतिक बँक

म्हणजेच

बॉम्बे प्रॉव्हिन्शियल को-ऑपरेटिव्ह बँक, लिमिटेड.

(सहकारी कायद्यान्वये नोंदलेली)

स्थापना १९११.

मुख्य कचेरी-सर विठ्ठलदास ठाकरसी मेमोरिअल बिल्डिंग
९, बेक हाउस लेन, कोट मुंबई.

शाखा

१ बारामती (जि. पुणे)	१८ अकलूज (जि. सोलापूर)
२ सातारा (" सातारा)	१९ विरमगाव (" अहमदाबाद)
३ इस्लामपूर (" ")	२० पुणे (" प. सातदेश)
४ कन्हाड (" ")	२१ दोंडाईचे (" ")
५ तासगाव (" ")	२२ शिरपूर (" ")
६ किलोस्करवाडी (" ")	२३ शहादे (" ")
७ शिराळे (" ")	२४ नंदुरबार (" ")
८ कोरेगाव (" ")	२५ साकी (" ")
९ वाई (" ")	२६ शिंदखेडे (" ")
१० अहमदनगर (" अहमदनगर)	२७ तळोदे (" ")
११ शेवगाव (" ")	२८ मालेगाव (" नाशिक)
१२ कोपरगाव (" ")	२९ सटाणा (" ")
१३ बेलापूर (" ")	३० कडवण (" ")
१४ राहुरी (" ")	३१ लासलगाव (" ")
१५ भिवंडी (" ठाणे)	३२ नांदगाव (" ")
१६ पालघर (" ")	३३ दोहद (" पंचमहाल)
१७ कल्याण (" ")	३४ कालोड (" ")

या बँकेत मुदतीच्या, चालू व सेविंग बँक ठेवी

स्वीकारल्या जातात

आणि

इलाख्यांतील बहुतेक सर्व प्रमुख ठिकाणी हुंडीचा

व्यवहार केला जातो.

या बँकेत येणारा पैसा, शेतकरी व इतर अल्प उत्पन्नाचे लोक, यांच्या प्रत्यक्षपणे उपयोगी पडतो.

पूर्ण माहितीकरिता हेड ऑफिस अवर शाखा-

कचेऱ्यांस लिहा.

व्ही. एल. मेहता,

मॅनेजिंग डायरेक्टर.

विमंदार नि हवाई हल्ला

शुभ रात्रि कडून हवाई हल्ला अगार तल्लन वरद्वर पातावून विन-
लडाऊ नागरिकांच्या जीविताला वेगान्या धोक्याचा समवेध विना
पॅलिसीच्या अर्दीत हेतो काय व त्यासाठी जादा निविश्य मरणा
टागेऊ काय ! असा मत्र सादनिऊच नागरिकांमध्ये चर्चिला
जात आहे.

ट्रस्ट ऑफ इंडिया

विमा कंपनीच्या

विमा पॅलिसीमध्ये हवाई हल्ल्यामुळे जीविताला
होणाऱ्या अपायचा अंतर्भाव होतो त्याकरिता
जादा विमिभ्रम नाही.

तरी विलंब न लावतां—

तुमचा नि तुमच्या आत्तेप्यांचा विमा

ट्रस्ट ऑफ इंडिया

विमा कंपनीतच उतरा.

अध्यक्ष:— श्रीमंत सरदार जगन्नाथ महाराज पंडित
माहितीपत्रकें विनामूल्य पाठवूं

ट्रस्ट ऑफ इंडिया विमा कं. लि. } वि. ह. देरामुख, बी. ए.
लक्ष्मी रोड, पुणे २ } जनरल मॅनेजर

DECCAN BOOK STALL

Booksellers, Publishers & Subscription Agents
Fergusson College Road, Poona No. 4

- (1) We stock and supply Educational books,
General books & Library books.
- (2) We supply Government of Bombay and
Government of India publications.
- (3) We receive Subscriptions to Indian and
Foreign periodicals.
- (4) We procure any book published any-
where and supply it at publisher's price.

'अर्थ' ग्रन्थमाला.

- १ बँका आणि त्यांचे व्यवहार
- २ हिंदुस्थानची रिझर्व्ह बँक
- ३ व्यापारी उलाढाली
- ४ सहकार

राष्ट्राणेची व मोजनाची उत्तम सोय

पूना गेस्ट हाऊस

फोन नं. ७७९ गणपति चौक,

दयदस्थापक

मधुमेहावरील औषध

तीन आठवड्यांचे
औषधास फक्त रु. ७

— मागविण्याचा पत्ता —

मॅनेजिंग डायरेक्टर, रुरल प्रॉडक्ट्स
कंपनी लिमिटेड.

१२३ ए, सदाशिव, पुणे २.

वक्तशीर आणि मनपसंत काम करून देणारे मोहन वॉच कंपनी

रेग्युलेशन भोफत

कॉमनवेलथ बिल्डिंगसमोर लक्ष्मी रोड, पुणे २.

श्रीराम सिल्क मिल्स लि., बंगलोर

[कंपनीने १९४१ अखेर ६ टक्के डिव्हिडंड वांटला आहे.]

युद्धसाहित्यपुरवठा-खात्याची पॅरेशूटकारिता
लागणाऱ्या

रेशमी कापडाची ऑर्डर पुरी करण्यासाठी लागणाऱ्या
भांडवलाकरिता तूर्त एकूण रु. १ लक्षाच्या रकमेपर्यंत

ठेवी घेणे आहेत

व्याजाचा दर ४॥ ते ६ टक्के. ठेव किमान
रु. ५०० ची असावी. ठेवीवरील व्याज
दर सहा महिन्यांनी दिले जाते.

श्रीराम सिल्क मिल्स लि., } नारायण गोविंद नाईक,
श्रीरामबाग, } (माजी अध्यक्ष, व्हेस्ट बँकर ऑफ
बसवन्गुडी, बंगलोर. } कॉमर्स) मॅनेजिंग डायरेक्टर

आमच्या कार्यान्वयनातील माल मुंबईस बॉम्बे स्वदेशी को-ऑपरे-
टिव्ह स्टोअर्समध्ये व पुण्यास लक्ष्मी रोडवरील रे म्युझियमच्या
व्यापार-संबंधन-गृहान पहा.

३ एच पुणे, पेठ मांबुडां घ. नं. ११५११ आयम्पूषण छापखान्यांत र. विट्ठल हरि बर्वे, यांनी छापिले व
र. भांडवद शमन काळे, बी. ए., यांनी 'दुर्गाधिवान्त,' मांबुडां, घ. नं. १२१११३, पुणे शहर, येथे प्रसिद्ध केले.